

MYNDIGHETEN FÖR
FAMILJERÄTT OCH
FÖRÄLDRASKAPSTÖD

Umgänge med umgängesstöd

Ett kunskapsstöd i frågor om umgänge med umgängesstöd.

Inledning

MFoF fick den 13 juni 2024 i uppdrag av regeringen att sprida och nå ut med kunskap rörande umgänge med umgängesstöd. MFoF ska särskilt beakta de uttalanden som JO har gjort i fråga om socialnämnders verkställighet av beslut om umgängesstöd (se JO:s beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019). Uppdraget utgör en del i ett mer omfattande uppdrag att stärka socialtjänstens arbete med riskbedömningar samt i frågor om vårdnad, boende och umgänge (S2024/01210). Regeringen anser att det finns behov av långsiktigt kunskapshöjande insatser på det familjerättsliga området i frågor och ärenden som rör vårdnad, boende och umgänge. För att möta behovet i frågor om umgängesstöd och göra kunskapsstödet tillgängligt över tid har MFoF tagit fram detta kunskapsstöd gällande umgängesstöd.

Syftet med detta kunskapsstöd är att ge ett större underlag för just frågan om umgängesstöd. Stödet riktar sig till socialnämnderna och ska läsas tillsammans med gällande lagstiftning och övriga rättskällor. Kunskapsstödet är inte uttömmande utan syftar till att hjälpa socialnämnder och handläggare som utför uppgifter kopplade till umgängesstöd.

Inledning.....	2
Umgängesstöd	4
Umgängesstöd gäller för viss tid	4
Kommunens planering av umgängesstödsverksamheten	5
Socialnämndens yttrande	5
Socialnämnden utser en viss person.....	6
Umgängesstödjarens lämplighet	7
Umgängesstödjarens uppdragsbeskrivning	8
Utformningen av umgängesstödsverksamheten	9
Utformning av umgängesstöd i umgängeslokal	9
Om umgänget bör avbrytas.....	10
Att uppmärksamma när barn kan fara illa.....	11
Uppföljning av umgängesstödet	11
Dokumentation av umgängesstödet	12
Källhänvisningar.....	13

Umgängesstöd

När rätten beslutar om umgänge med en förälder som barnet inte bor tillsammans med, får rätten, om barnet har behov av det, besluta att en person som socialnämnden utser ska medverka vid umgänget (umgängesstöd), enligt 6 kap. 15 c § första stycket Föräldrabalken (FB), nedan kallad umgängesstödjare. Det är inte möjligt för föräldrarna själva att träffa avtal om umgängesstöd.¹

Syftet med umgängesstödet är att det ska bidra till trygghet när barnet saknar en nära relation till föräldern, när något umgänge inte ägt rum under en lång tid eller när barnet av något annat skäl känner oro eller inte har tillit till umgängesföräldern. Oron kan t.ex. bottna i att den förälder barnet bor hos känner oro över att ett umgänge ska ske och, oavsett om oron är befogad eller ej, överför sin oro till barnet. Det kan även finnas behov av umgängesstöd när umgängesförälderns omsorgsförmåga i något avseende brister eller för att barnet ska slippa uppleva konfliktfyllda konfrontationer mellan föräldrarna vid hämtning och lämning.²

Det är barnets behov som är avgörande för om umgänget ska ske med umgängesstöd eller inte. En umgängesförälders behov av stöd eller den andra förälderns tveksamheter till umgänget ska med andra ord inte ligga till grund för bedömningen även om sådana faktorer kan ha betydelse. När det enbart gäller en förälders eventuella behov av stöd och hjälp vid umgänge finns möjlighet att behovet istället prövas enligt socialtjänstlagen (SoL).³

Umgängesstödjaren har inget mandat att fysiskt förhindra att barnet bortförs eller kränks och är inte någon garant mot skadliga åtgärder från en förälders sida. Om barnet inte kan anses vara tryggt utan sådant skydd är umgänge med umgängesstöd inte ett alternativ som domstolen ska använda sig av.⁴ Av Jämställdhetsmyndighetens kartläggning framgår att för barn som upplevt våld kan umgänge trots stöd med umgängesstöd innebära en otrygghet.⁵

När domstolen fattar beslut om umgängesstöd utgör det en del av umgängesbeslutet. Det innebär att det för verkställighet av umgängesbeslutet är nödvändigt att umgängesstödjaren medverkar.⁶ Domstolen kan inte överlämna uppgiften att fatta beslut om umgänge till någon annan person eller myndighet utan det är domstolen som har ansvaret för att bestämma tidpunkten för umgänget, platsen för var umgänget ska äga rum samt omfattning av umgänget. Nämnden kan inte själv besluta om umgängesstöd utan ska enbart verkställa domstolens beslut i ett ärende om umgängesstöd.⁷

Umgängesstöd gäller för viss tid

Enligt 6 kap. 15 c § första stycket FB ska ett beslut om umgängesstöd gälla för en viss tid. Rättens beslut om umgängesstöd är en tillfällig åtgärd för att få umgänget att fungera och tiden ska bestämmas utifrån hur länge barnet kan förväntas behöva stödet. En rimlig utgångspunkt är att rätten bestämmer tiden för umgängesstödet till högst ett år. Eftersom det inte kan uteslutas att det kan finnas enskilda fall med särskilda omständigheter som gör

¹ Prop. 2009/10:192 s. 29

² Prop. 2009/10:192 s. 10 f, s. 29

³ Prop. 2009/10:192 s. 29

⁴ Prop. 2009/10:192 s. 11

⁵ JÄMY rapport 2022:1, s. 85

⁶ Prop. 2009/10:192 s. 29

⁷ JO beslut den 25 februari 2021, dnr 6560–2019 JO beslut den 25 februari 2021, dnr 6560–2019

att umgängesstödet bör pågå längre än ett år har dock en viss flexibilitet ansetts nödvändig.⁸ Avsikten med umgängesstödet är med andra ord inte att umgängesstödjaren ska finnas med under stora delar av barnets uppväxt. Om domstolen kommer fram till att det inte inom överskådlig tid kan bli aktuellt att låta förälder och barn umgås utan umgängesstöd, bör domstolen inte besluta om umgänge med umgängesstöd.⁹

Kommunens planering av umgängesstödsverksamheten

Enligt 6 kap. 1 § SoL ska socialnämnden vara väl insatt i levnadsförhållandena i kommunen. Det är grundläggande för att kunna möta behoven hos dem som socialtjänsten är till för. Socialtjänsten kan utifrån ett sådant arbetssätt kartlägga lokala förhållanden och bättre planera för socialtjänstens verksamhet och insatser.^{10 11}

Socialnämnden behöver i sin planering, för att kunna erbjuda umgänge med umgängesstöd på flera olika sätt, möjliggöra så att umgängesstödet i det enskilda ärendet kan anpassas utifrån barnets förutsättningar och behov. Socialnämnden behöver kunna erbjuda umgängesstöd på flera platser och under tider som är anpassade för barnet. Bristande ekonomiska resurser kan aldrig godtas som skäl för att nämnden inte ska följa det som en domstol har bestämt. Det kan heller inte accepteras att nämnden underlåter att verkställa vad domstolen beslutat genom att hänvisa till att det endast finns t.ex. en umgängeslokal. Utbudet av umgängesstödet behöver vara flexibelt på ett sådant sätt att det möter behoven hos invånarna i kommunen.¹² Socialnämnden behöver utifrån detta säkerställa att det finns budget för och planering av nämndens umgängesstödsverksamhet utifrån det kommunala behovet och utifrån ett perspektiv där barnets bästa är i fokus.

Socialnämnden ska systematiskt och fortlöpande följa upp, utveckla och säkra kvaliteten i verksamheten enligt 5 kap. 2 § SoL. En sådan uppföljning gällande umgängesstödsverksamheten skulle kunna ge underlag för nämnden att bedöma vilka områden som behöver utvecklas eller utformas för att bättre motsvara syftet med verksamheten och säkra att verksamheten har god kvalitet.

Socialnämndens yttrande

Det framgår av 6 kap. 15 c § andra stycket FB att rätten ska inhämta yttrande från socialnämnden innan domstolen beslutar om umgänge med umgängesstöd. Yttrandet torde i allmänhet handläggas av en tjänsteman hos nämnden och ges i normalfallet in som ett skriftligt yttrande till domstolen.¹³

Domstolen torde många gånger ha anledning att som underlag till förfrågan ange parternas respektive inställning. Vid kontakten med socialnämnden är det naturligt att ta upp frågor om omfattningen av umgängesstödet, men också de speciella krav som kan gälla, t.ex. språkkunskaper.¹⁴ Enligt JO har varje socialnämnd ett eget ansvar att säkerställa att den har tillgång till den information som den anser sig behöva för att kunna lämna ett fylligt yttrande. Om socialnämnden behöver mer information, för att kunna ge ett mer fylligt svar, behöver nämnden själv efterfråga de uppgifter från domstolen som den behöver.¹⁵

Nämnden ska inte uttala sig om lämpligheten av umgänge med umgängesstöd¹⁶ utan bör i sitt yttrande till domstolen redovisa vilka praktiska förutsättningar som finns för att ett umgänge ska kunna genomföras med umgängesstöd.¹⁷ Dessa praktiska förutsättningar kan exempelvis gälla tid, plats och personalresurser. Nämnden

⁸ Prop. 2009/10:192 s. 29 f

⁹ Prop. 2009/10:192 s. 12

¹⁰ Prop. 2024/25:89 s.255

¹¹ Prop. 2024/25:89 s.207

¹² JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

¹³ Prop. 2009/10:192 s. 30

¹⁴ Prop. 2009/10:192 s. 30

¹⁵ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

¹⁶ Prop. 2009/10:192 s. 30, JO 2020/21 s. 521.

¹⁷ HSLF-FS 2017:51

bör kunna genomföra rättens beslut om umgängesstöd oaktat innehållet i nämndens tidigare yttrande. Även om domstolen inte är bunden av nämndens besked om förutsättningarna att tillgodose behovet av umgängesstöd behöver domstolen beakta de omständigheter som framkommer. Nämndens ställningstagande kan därmed få stort inflytande på domstolens bedömning.¹⁸

Om nämnden har kännedom om det enskilda barnets behov av ett mer individuellt utformat umgängesstöd, kan nämnden redan i yttrandet redovisa på vilka olika sätt nämnden skulle kunna erbjuda det aktuella barnet umgängesstöd. Om nämnden inte känner till det enskilda barnets behov kan nämnden beskriva olika lösningar som kommunen generellt erbjuder för dem som har behov av umgänge med umgängesstöd.

När beslut om umgänge med umgängesstöd ska verkställas måste socialnämnden kunna erbjuda flera alternativ (såsom att erbjuda umgängesstöd i hemmet eller på annan plats som barnet känner sig tryggt) till utformningen av umgängesstöd annars riskerar domstolarnas prövning av vad som är bäst för barnet att bli utan verklig betydelse då domstolen ofta anpassar ett beslut om umgängesstöd till vad en socialnämnd kan erbjuda.¹⁹

Socialnämnden utser en viss person

Socialnämnden ska efter rättens beslut om umgängesstöd utse en viss person att medverka vid umgänget (6 kap. 15 c § tredje stycket FB). Nämnden är med andra ord skyldig att verkställa rättens beslut om umgängesstöd. Genom 6 kap. 15 c § FB har lagstiftaren skapat en tydlig ansvarsfördelning mellan myndigheterna; domstolen beslutar om umgänge med umgängesstöd och socialnämnden utser en viss person att medverka vid umgänget. Det är för socialnämnden en fråga om en ren verkställighetsåtgärd.²⁰

JO har i flera beslut uttalat sig om en socialnämnds skyldighet att utan dröjsmål verkställa beslut om umgängesstöd²¹ och uttalar också att nämnderna bör sträva efter att få igång umgänget inom en månad från att nämnden tar del av domstolens beslut och som allra senast inom två månader.²² Det är utifrån barnperspektivet viktigt att det umgänge som domstolen har beslutat om kommer igång så fort som möjligt. Inte minst när det gäller verkställigheten av interimistiska beslut är det viktigt att det inte dröjer för länge innan umgänget kan börja eftersom det annars kan fördröja domstolens handläggning av målet, vilket är till nackdel för barnet och föräldrarna. En domstol ska t.ex. inte behöva tvingas ställa in en inplanerad förhandling på grund av att socialnämnden inte lyckats påbörja umgänge med umgängesstöd som domstolen tidigare beslutat om.²³ Socialnämnden bör utifrån detta så snart som möjligt, efter att den har fått ett beslut om umgängesstöd från domstolen, utse lämplig person för uppdraget och verkställa beslutet.

I nämndens beslut om utnämnannde av person som ska medverka vid umgänget (umgängesstödjare) ska det framgå vilken person som utsetts, när beslutet har fattats och vem som har fattat beslutet. Socialnämndens beslut om att utse en viss person till umgängesstödjare ska komma till uttryck i ett beslut, beslutet kan dock ges en ganska enkel utformning.²⁴ Av dokumentationen ska det också framgå vilket lagrum som ligger till grund för beslutet. Nämndens beslutanderätt får delegeras till en tjänsteman vid nämndens förvaltning enligt 30 kap 10 § SoL. Om beslutet har fattats på delegation av nämnden ska dokumentationen dessutom innehålla uppgift om namn och befattning eller titel på den som har fattat beslutet.²⁵ Socialnämndens beslut om att utse en viss person till umgängesstödjare kan inte överklagas.²⁶

¹⁸ Prop. 2009/10:192 s. 30

¹⁹ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

²⁰ Prop. 2009/10:192 s. 14

²¹ JO beslut den 21 juni 2018, dnr 4036 – 2017, JO beslut den 17 maj 2018, dnr 3428–2016

²² JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

²³ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

²⁴ Prop. 2009/10:192 s. 31.

²⁵ 5 kap. 14 § SOSFS 2014:5

²⁶ Prop. 2009/10:192 s. 14.

Normalt är det lämpligt att socialnämnden utser en person för hela den tid som beslutet om umgängesstöd gäller, men inget hindrar att i vissa fall en person av praktiska eller andra skäl, utses för ett visst tillfälle. Socialnämnden kan även i undantagsfall utse mer än en person som umgängesstödjare om det är nödvändigt för att umgänget ska kunna genomföras på det sätt som barnet har behov av.²⁷ Två umgängesstödjare kan utses först om det efter en bedömning av omständigheterna i det enskilda fallet har konstaterats att det finns behov av flera umgängesstödjare. Vad som är bäst för barnet ska vara avgörande vid en sådan bedömning.²⁸ Det torde exempelvis kunna bli aktuellt om det inte går att finna en lämplig umgängesstödjare som kan närvara vid samtliga tillfällen och det bedöms vara till barnets bästa att umgänget ändå kommer till stånd. Nämnden kan också, om det behövs, ersätta en umgängesstödjare med en annan person, utan att domstolens beslut behöver omprövas.²⁹ Det gäller exempelvis om umgängesstödjaren inte kan fullfölja uppdraget på det sätt som ursprungligen var tänkt, vid t.ex. sjukdom.

Det finns i landets kommuner olika former av umgängesstödsverksamheter som tar emot barn och föräldrar för umgänge när rätten beslutat om umgängesstöd. Även om umgänget äger rum inom ramen för en sådan verksamhet ska en bestämd person utses att närvara när barn och förälder träffas (6 kap. 15 c § första stycket FB). Enligt JO kan nämnderna tillhandahålla umgängesstöd i en lokal och samtidigt uppfylla de formella kraven om nämnden i varje enskilt fall utser en viss person till umgängesstödjare för ett visst barn och organiserar verksamheten på ett sätt som säkerställer att umgängesstödjaren kan närvara vid varje umgängestillfälle.³⁰

Umgängesstödjarens lämplighet

Den person som utses till umgängesstödjare ska ha lämplig utbildning och erfarenhet (5 kap. 3 § SoL). Det innebär att den person som utses till umgängesstödjare behöver ha nödvändiga kvalifikationer, kunskaper och erfarenheter för att kunna vara ett tryggt stöd för barnet. Det kan också, i ett enskilt ärende, finnas behov av särskilda kvalifikationer för att utses till umgängesstödjare.³¹ Vid valet av umgängesstödjare är det därför viktigt att försöka bedöma lämpligheten utifrån barnets synvinkel. Barnet behöver känna förtroende för och trygghet med umgängesstödjaren. Umgängesstödjarens möjlighet att bidra till kontinuiteten kan också vara en viktig förutsättning för barnets välbefinnande vilket innebär att uppdraget helst bör genomföras av endast en person.

Det behöver finnas en viss lyhördhet för föräldrarnas och barnets inställning till att en föreslagen person utses, men nämnden är inte bunden av deras uppfattning i frågan.³² Om det är svårt att föreslå en lämplig person som alla involverade kan acceptera är det nämnden som slutligen avgör vilken person som bäst bör kunna tillgodose barnets behov av stöd och därmed utses som umgängesstödjare.³³ JO har dock uttalat att en vårdnadsutredare inte bör utses till umgängesstödjare (kontaktperson) utan båda parter samtycke.³⁴

Registeruppgifter bör, med samtycke från den som planeras att bli utsedd som umgängesstödjare, hämtas in från socialtjänstens register och polisens misstanke- och belastningsregister samt eventuella referenspersoner för att bedöma den tilltänkta personens lämplighet.³⁵ Om den tilltänkta umgängesstödjaren inte lämnar samtycke till att uppgifterna inhämtas kan det finnas skäl att väga in detta i bedömningen av personens lämplighet.

²⁷ Prop. 2009/10:192 s. 31

²⁸ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019, JO:s beslut den 17 januari 2020, dnr 8055–2018.

²⁹ Prop. 2009/10:192 s. 31

³⁰ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

³¹ Prop. 1996/97:124 s 48

³² Prop. 2009/10:192 s. 31

³³ JO beslut den 8 juni 2018, dnr 924–2016

³⁴ JO 1994/95 s. 283 och JO 2002/03 s. 252

³⁵ HSLFS 2017:51

Umgängesstödjarens uppdragsbeskrivning

Uppgiften att vara umgängesstödjare kan många gånger vara komplicerad. Det kan exempelvis finnas en risk att umgängesstödjaren involveras i konflikter mellan föräldrarna eller blir utvald till någon av föräldrarnas förtrogna och därmed används som stödperson eller rådgivare och blir ombedd att hjälpa till med sådant som ligger utanför själva uppdraget. Umgängesstödjaren kan även hamna i situationer där det behöver fattas snabba beslut som rör svåra gränsdragningar så som exempelvis bedömningar av om en förälder är påverkad av beroendeframkallande medel, i stark psykisk obalans eller hur en förälder hanterar eller tilltalar barnet. Det är bl.a. därför som uppdraget att vara umgängesstöd bör formuleras tydligt och detaljerat i ett skriftligt dokument.³⁶ Ett tydligt uppdrag hjälper både umgängesstödjaren, föräldrar och barn att förstå innebörden av uppdragets innehåll samt var gränserna för uppdraget går.

Av uppdragsbeskrivningen bör det framgå vad syftet med umgängesstödet är, att den person som är utsedd att vara umgängesstöd ska vara neutral och sätta barnets bästa främst samt vid vilka dagar och tidpunkter umgänge med umgängesstöd ska ske.³⁷ Utöver detta kan det även dokumenteras hur inskolning ska ske. Det är av vikt att barnets inskolning planeras och utformas utifrån barnets individuella förutsättningar, vilket förutsätter att barn och föräldrar görs delaktiga i utformningen.³⁸ Även om uppdrag som umgängesstödjare objektivt är likartade kan de enskilda barnen och föräldrarna ha olika behov som kräver särskilda instruktioner, vilka kan framgå av en uppdragsbeskrivning.³⁹ För att möjliggöra ett normaliserat umgänge behöver socialnämnden ta reda på hur barnet vill ha det och hur umgängesstödjaren kan underlätta kontakten mellan barn och förälder. Det bör dessutom framgå hur återrapporteringen till socialnämnden ska ske samt hur socialnämndens uppföljning kommer att genomföras. Det kan vara av vikt att informera umgängesstödjaren att återrapporteringen sker direkt till nämnden och inte till föräldrar eller deras ombud.

För att ytterligare göra föräldrar och barn delaktiga i beslutet och underlätta genomförandet av uppdraget som umgängesstödjare bör även föräldrarna och barnet ges information om uppdragets innehåll. JO har riktat viss kritik mot en socialnämnd då den inte hade upplyst föräldrarna om kontaktpersonens uppgifter och befogenheter.⁴⁰ Nämnden bör också med hänsyn tagen till barnets ålder och mognad informera barnet om vilken roll denna person ska ha under umgänget.⁴¹ Att barnet får information är avgörande för att skapa delaktighet och för att barnet ska kunna uttrycka sin åsikt. Genom information ges barnet en möjlighet att sätta sig in i en fråga, bilda sig en uppfattning och uttala sig. Enligt 3 kap 3 § SoL ska barnet kontinuerligt få relevant information vid en åtgärd som rör barnet. Informationen ska vara anpassad till barnets individuella behov och situation i fråga om ålder, mognad och individuella förutsättningar. Den som lämnar informationen ska så långt det är möjligt försäkra sig om att barnet har förstått informationen.⁴²

Den som är utsedd att vara umgängesstödjare bör ha tillgång till stöd från socialnämnden. I komplicerade fall bör stödet ske genom kvalificerad handledning.⁴³ Utöver en tydlig uppdragsbeskrivning kan handledning vara till hjälp för att hålla fokus på uppdragets syfte och de särskilda instruktionerna. Det kan även vara av vikt att se över behovet av fortbildning av umgängesstödjare.

³⁶ HSLFS 2017:51

³⁷ HSLFS 2017:51

³⁸ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

³⁹ HSLFS 2017:51

⁴⁰ JO 1994/95 s. 285

⁴¹ HSLFS 2017:51

⁴² Prop. 2020/21:150 s. 130 f

⁴³ HSLF-FS 2017:51

Utformningen av umgängesstödsverksamheten

En socialnämnd måste som tidigare nämnts kunna erbjuda flexibla lösningar för umgängesstödsverksamheten. Det saknas bestämmelser som ger socialnämnden rätt att förena domstolens beslut med egna villkor för umgänget. Nämnden ska verkställa det som domstolen har beslutat.⁴⁴

När domstolen beslutar om umgänge med umgängesstöd tar det beslutet sikte på barnets umgänge med en förälder även om barnet givetvis kan ha ett intresse av att få ha kontakt även med andra personer, t.ex. syskon och far- eller morföräldrar. Barnets vårdnadshavare har ett ansvar för att barnets behov av sådana kontakter blir tillgodosedda. Detta är dock inte frågor som domstolen beslutar om i ett umgängesmål mellan föräldrarna.

Domstolen eller familjerättsverksamheten kan inte bestämma vilket språk som en förälder eller barn ska tala under ett umgänge. Det kan dock uppstå situationer när umgängesstödjaren och barnet, utifrån barnets behov av umgänge under trygga förhållanden, måste kunna tala med varandra. Om det inte kan ske på ett språk som både barnet och umgängesstödjaren förstår kan det då vara nödvändigt att det finns en tolk nära till hands.⁴⁵ Nämnden kan dock inte ställa upp krav på att tolk ska närvara vid umgänget då detta inskränker rätten till umgänget.⁴⁶

Enligt 2 kap. 6 § första stycket regeringsformen (RF) föreskrivs att varje medborgare gentemot det allmänna är skyddad mot ett påtvingat kroppsligt ingrepp såsom t.ex. drogtest. Socialnämnden kan komma överens med en förälder om att denna på frivillig grund ska uppvisa resultat av ett drogtest i samband med umgänge. Det är dock viktigt att notera att föräldern när som helst kan ta tillbaka ett sådant samtycke samt att han eller hon ska få information om möjligheten att ta tillbaka samtycket. Föräldern ska vid varje provtagningstillfälle ska tillfrågas om han eller hon vill lämna ett alkohol- eller drogtest. I annat fall framstår frivilligheten till det kroppsliga ingreppet som illusorisk. Socialnämnden har alltså inte fog att avbryta ett umgänge för att ett drogtest inte har lämnats. På samma sätt saknas befogenhet att omhänderta mobiltelefoner eller annan personlig egendom.⁴⁷ Om en förälder uppträder berusad eller barnet på annat sätt far illa av umgänget, läs mer under rubriken "Om umgänget bör avbrytas"

Utformning av umgängesstöd i umgängeslokal

Många kommuner använder sig av en s.k. umgängesstödslokal vid verkställigheten av beslut om umgängesstöd. En sådan lokal kan vara organiserad och utformad på lite olika sätt men syftet med lokalen är ofta att flera barn kan besöka lokalen samtidigt, att maximera resurser och möjliggöra fler tillfällen för umgänge med umgängesstöd än vad som annars är möjligt.

Socialnämnden får ställa upp vissa ordningsregler i en umgängesstödslokal när nämnden verkställer domstolens beslut om umgänge med umgängesstöd. Reglerna i en umgängeslokal kan t.ex. syfta till att besökarna inte stör andra barn och föräldrar som har umgänge i umgängeslokalen samtidigt, integritetsfrågor eller hålla ordning i lokalerna. Nämnden får dock inte ställa upp egna villkor för umgänget som i praktiken begränsar barnets rätt till umgänge med föräldern och som inte har stöd i domstolens beslut om umgänge med umgängesstöd.⁴⁸

Som tidigare beskrivits tar beslutet om umgänge med umgängesstöd sikte på barnets umgänge med en förälder. När en domstol har beslutat om umgänge som ska äga rum i en umgängeslokal kan föräldern inte fritt bestämma om t.ex. någon annan ska vara med vid umgänget. Det finns möjlighet för föräldrarna att komma överens om t.ex. att ett halvsyskon till barnet ska få vara med vid umgängestillfället. Detta är dock inte en fråga som föräldrarna helt

⁴⁴ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁴⁵ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁴⁶ JO beslut den 5 oktober 2018, dnr 6168–2017

⁴⁷ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁴⁸ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

fritt kan bestämma över då det ofta finns andra barn och föräldrar som har umgänge samtidigt i lokalen. Nämnden måste därför också godkänna att någon annan än barnet och föräldern är närvarande.⁴⁹

Om flera barn och föräldrar ska vistas i lokalen samtidigt behöver nämnden vara lyhörd för de eventuella invändningar gällande föräldern eller barnets integritet som framställs och snarast säkerställa att umgänget kan genomföras på ett mindre integritetskänsligt sätt.⁵⁰

Om en domstol har beslutat att umgänge med umgängesstöd ska ske samt att umgängeslokal inte är lämplig behöver socialnämnden kunna verkställa beslutet på annat sätt än genom en umgängeslokal.⁵¹

Om umgänget bör avbrytas

Umgängesstödjaren ska vid umgänget sätta barnets bästa i främsta rummet och förhålla sig neutral i föräldrarnas konflikt.⁵² Om det ändå skulle uppstå kritiska situationer, är denne givetvis oförhindrad att kontakta socialnämnden eller vårdnadshavaren om att umgängesstödet inte fungerar som avsett, eller inte tillgodoser barnets behov.⁵³

Socialnämnden har en skyldighet att agera om umgänget enligt nämndens bedömning bör avbrytas.⁵⁴ Det kan framförallt handla om att det framkommit att barnet mår dåligt eller riskerar att fara illa om umgänget fortsätter i samma ordning och omfattning som tidigare, exempelvis om umgängesföräldern har allvarliga missbruksproblem eller gör sig skyldig till övergrepp mot barnet eller någon annan i familjen.⁵⁵

Nämndens bedömning om avbrytande av umgänge med umgängesstöd behöver grunda sig på sådana omständigheter som har kommit fram efter domstolens avgörande. Det får alltså inte förekomma att nämnden överprövar domstolens beslut och gör en egen bedömning i frågan.⁵⁶ För att nämnden ska kunna avbryta verkställigheten krävs det att de nya omständigheterna är av allvarigare slag.⁵⁷ Förutom möjligheterna att föreslå för föräldrarna att ta initiativ till att väcka talan om ändringar i umgänget eller att nämnden själv väcker talan kan det även bli fråga om att inleda utredning enligt socialtjänstlagen av om socialnämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd.⁵⁸

När ett beslut om umgänge med umgängesstöd har meddelats som ett interimistiskt beslut i ett pågående mål ska nämnden göra en framställan⁵⁹ om nämnden anser att någon åtgärd behöver vidtas gällande umgänget. Socialnämndens möjlighet att göra en framställan om att domstolens interimistiska beslut om umgänge med umgängesstöd bör ändras får inte delegeras.⁶⁰ Generella regler för utformningen av en framställan saknas. JO har även uttalat att nämnden, innan den skickar in en framställan, ska ge föräldrarna en möjlighet att ta del av och kommentera framställningen.⁶¹

Om målet om umgänge med umgängesstöd har avgjorts slutligt genom dom ska nämnden, om nämnden anser att någon åtgärd behöver vidtas gällande umgänget, väcka talan om ändring av umgänget.⁶² Innan socialnämnden väcker talan bör nämnden verka för att föräldrarna kommer överens om en förändring av umgänget eller att någon

⁴⁹ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁵⁰ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁵¹ JO beslut den 15 november 2018, dnr 2969–2017

⁵² HSLF-FS 2017:51

⁵³ Prop. 2009/10:192 s. 11

⁵⁴ Prop. 2009/10:192 s. 31

⁵⁵ Prop. 2005/06:99 s. 89 f

⁵⁶ JO beslut den 25 februari 2021, dnr 6560–2019

⁵⁷ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁵⁸ Prop. 2009/10:192 s. 31

⁵⁹ 11 kap. 1 § socialtjänstförordningen (SoF)

⁶⁰ 30 kap 10 § SoL

⁶¹ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁶² 11 kap. 1 § SoF, 6 kap 15a § FB

av föräldrarna väcker talan i domstol. Först om ingen av föräldrarna agerar, bör nämnden överväga att väcka talan i umgängesfrågan. Avgörande för bedömningen är alltid vad som är barnets bästa. Socialnämndens möjlighet att väcka talan om att domstolens beslut om umgänge med umgängesstöd bör ändras får inte delegeras.⁶³

Att uppmärksamma när barn kan fara illa

Om det under verkställighet av umgängesstöd framkommer uppgifter som medför oro för att ett barn kan fara illa, är den som får kännedom om eller misstänker att ett barn riskerar fara illa skyldig att genast förmedla informationen vidare till den del av verksamheten som har ansvaret för att utreda barnets behov. Självklart kan nämnden även i domstolens pågående mål inleda en utredning enligt 14 kap. 2 § SoL om nämnden behöver ingripa till ett barns skydd eller stöd.⁶⁴ Om utredning inleds är uppgiftslämnaren även skyldig att lämna uppgifter av betydelse för socialnämndens utredning av en sådan anmälan (19 kap 1 § samt 20 kap 6 § SoL).

Uppföljning av umgängesstödet

Socialnämnden ska följa upp hur umgänget fungerar och verka för att stödet inte består längre än vad som är nödvändigt (6 kap. 15 c § fjärde stycket FB). Socialnämnden måste under alla förhållanden hålla sig underrättad om hur umgänget fungerar. Särskilda händelser i anslutning till umgängestillfällena kan påverka behovet av uppföljning. Det är det enskilda ärendets karaktär som avgör hur omfattande behovet av uppföljning i det specifika fallet är.⁶⁵ Vid uppföljningen av hur umgänget fungerar och om umgängesstödet fortfarande behövs, bör socialnämnden tala med föräldrar, barn och umgängesstödjare. Uppföljningen bör ske efter det första umgängestillfället och därefter regelbundet.⁶⁶

Vid uppföljningen gällande behovet av fortsatt umgängesstöd är det de faktorer som talar för att umgänget ska kunna ske utan umgängesstöd som står i fokus. Om umgänget enligt nämndens bedömning kan fortsätta utan umgängesstöd efter målet avgjorts slutligt genom dom om umgängesstöd kan nämnden verka för att föräldrarna träffar ett avtal om umgänget. Om nämnden godkänt avtalet ersätter det domstolens tidigare slutliga beslut. Om föräldrarna inte kommer överens kan nämnden föreslå att föräldrarna själva tar initiativ till en förändring genom att någon av dem väcker talan om ändring i umgänget.⁶⁷ Även nämnden har möjlighet att väcka talan i en fråga som rör ett barns umgänge med sin förälder (6 kap. 15 a § FB) om ingen av föräldrarna agerar. Det är alltid barnets bästa som är avgörande.⁶⁸

Vid intermistiska beslut om umgängesstöd kan domstolen inhämta yttrande enligt 6 kap 20 § FB om hur umgängesstödet har fortlöpt. Har domstolen förordnat om en utredning enligt 6 kap 19 § 3 st FB redogör utredaren socialnämnden utsett hur umgängesstödet har fortlöpt och sin bedömning om barnets bästa i umgängesfrågan inom ramen för utredningen. Vid ett intermistiskt beslut är domstolen även skyldig att ompröva beslutet i samband med att ett mål eller ärende ska avgöras. Om fortsatt umgänge med umgängesstöd övervägs bör domstolen inhämta ett nytt yttrande från nämnden.⁶⁹

Socialnämnden har vid sin uppföljning också anledning att överväga om det tillkommit omständigheter som talar för att umgänget inte har förutsättningar att fortsätta utan umgängesstöd när den tid som bestämts för stödet löpt ut. Det kan t.ex. visa sig att barnets behov av umgängesstöd är större än vad domstolen förutsatte när den fattade

⁶³ 30 kap 10 § SoL

⁶⁴ JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

⁶⁵ Prop. 2009/10:192 s. 31

⁶⁶ HSLFS 2017:51

⁶⁷ Prop. 2009/10:192 s. 31

⁶⁸ Prop. 2005/06:99 s. 89 f

⁶⁹ Prop. 2009/10:192 s. 30

sitt beslut. Även i de situationerna har socialnämnden anledning att reagera för att inte syftet med umgängesstödet ska förfelas, trots att något formellt hinder inte föreligger mot att arrangemanget fortsätter.⁷⁰

Om en förälder inte medverkar till umgänget med umgängesstöd kan den andre föräldern begära verkställighet av beslutet enligt 21 kap. 1 a § FB.

Dokumentation av umgängesstödet

Av 14 kap. 3 § SoL följer att handläggning av ärenden som rör enskilda samt genomförande av beslut om stödinsatser ska dokumenteras. Särskilda överväganden kan behöva göras om någon av parterna har skyddade personuppgifter.

⁷⁰ Prop. 2009/10:192 s. 31

Källhänvisningar

Offentligt tryck

Riksdagstryck

Ändring i socialtjänstlagen (Prop. 1996/97:124)

Umgängesstöd och socialtjänstens förutsättningar att tala med barn (Prop. 2009/10:192)

Nya vårdnadsregler (Prop. 2005/06:99)

Ett stärkt barnrättsperspektiv i vårdnadstvister (Prop. 2020/21:150)

En förebyggande socialtjänstlag –för ökade rättigheter, skyldigheter och möjligheter (Prop. 2024/25:89)

Lagar och författningar

Föräldrabalken (1949:381)

Socialtjänstlagen (2025:400)

Socialtjänstförordningen (2025:468)

Myndigheten för familjerätt och föräldraskapsstöds allmänna råd om socialnämndens ansvar för vissa frågor om vårdnad, boende och umgänge (HSLFS 2017:51)

Socialstyrelsens föreskrifter och allmänna råd om dokumentation i verksamhet som bedrivs med stöd av SoL, LVU, LVM och LSS (SOSFS 2014:5).

Övrigt offentligt tryck

Uppgifter om våld är inget undantag Jämställdhetsmyndigheten rapport 2022:1

JO

JO 1994/95 s. 283 (Dnr 2177–1993)

JO 1994/95 s. 285 (Dnr 1923–1993)

JO 2002/03 s. 252 (Dnr 3159–1999)

JO beslut den 8 juni 2018, dnr 924–2016

JO beslut den 17 maj 2018, dnr 3428–2016

JO beslut den 21 juni 2018, dnr 4036–2017

JO beslut den 15 november 2018, dnr 2969–2017

JO beslut den 5 oktober 2018, dnr 6168–2017

JO beslut den 25 februari 2021, dnr 6560–2019

JO beslut den 30 juni 2020, dnr 9119–2019

JO 2020/21 s. 521 (Dnr 8055–2018)